

Het schouwtoneel van de politieke cultuur

De Nederlandse politiek kent woelige tijden. Sinds kort vooral! Veel mensen kwamen de afgelopen maanden tot het besef, dat politiek een voortzetting was van de oorlog met andere middelen. Von Clausewitz revisited: met de moord op Pim Fortuyn werd de Nederlandse politiek volwassen.

Of bovenstaande constatering terecht is, moet nog blijken. Het is maar de vraag hoe de ongekend snelle opkomst en val van de Lijst Pim Fortuyn (LPF) moet worden geduid. Vormde die een kortstondige opleving van politiek messianisme, zoals rond de vorige eeuwwisseling in socialistische en anarchistische kringen, of zoals in de somtijds theatrale jaren zestig? Ging het om een collectief ervaren notie van onthechting of onmondigheid in de multi-individuele Nederlandse samenleving? Waren er echt 'publieke tranen' en hoe echt waren die dan? De historische verklaring laat ongetwijfeld nog even op zich wachten. Misschien is de toekomstige generatie historici beter toegerust om de politieke cultuur van het begin van het derde millennium in perspectief te plaatsen. Dat zou dan mede mogelijk zijn gemaakt door het feit dat die generatie

zich thans in de schoolbanken buigt over de Nederlandse politieke cultuur van na de Tweede Wereldoorlog.

Boeken

De afgelopen jaren heeft *Kleio* geregeld literatuur besproken die de naoorlogse politieke cultuur in een nieuw daglicht stelt. Teveel om op te sommen, maar de recensie van Hans Righarts boek *De eindeloze jaren zestig* en James Kennedy's *Nieuw Babylon in aanbouw* (*Kleio* 1(1996) 12-14) verdient bijzondere aandacht. In zijn meeslepende studie liet Righart aan de hand van onder meer bladen als *Aloha* en *Hitweek* zien, hoe diep de breuk was van die jaren.

'De openheid waarmee we tegenwoordig over seks praten, de egalitaire manier waarop kinderen met hun ouders omgaan, de democratisering van ooit onaantastbare gezagsverhoudingen op school, werk en universiteit, de alomtegenwoordigheid van popmuziek, dit alles en nog veel meer is terug te voeren op de jaren zestig.'

Righart gaf echter geen afdoende antwoord op de vraag hoe destijds de hippe revolutie van de jongeren zoveel speelruimte kon krijgen. *Nieuw Babylon in aanbouw* van James Kennedy bood die verklaring wel. De maatschappelijke veranderingen verliepen zo vlot, omdat de Nederlandse regenten tijdig de bakens verzetten. *'De panische angst om voor oude trutten te worden aangezien'* (woorden van Annie Romein) was een voorname factor. De sixties zijn niet gemaakt door Robert Jasper Grootveld en Roel van Duyn, maar door Ivo Samkalden en Piet de Jong, de

premier die ooit het provo-gedoe vergeetlikt met de kwalificatie: *'Een snufje parfum in de Hollandse spruitjeslucht.'*

Het duurde niet lang of alles werd gedaan: kraakacties, euthanasie, abortus en prostitutie. De gevangenispopulatie daalde tot een Europees laagterecord, en in de rechtszaal hing een zoete marihuanalucht. Aldus Kennedy.

Artikelen

In de rubriek 'Gordiaantje' is een aantal artikelen verschenen, die ingingen op de nieuwste ontwikkelingen in het historisch onderzoek naar de naoorlogse politieke geschiedenis van Nederland. Zo biedt Henk te Velde met zijn bijdrage over het ontstaan en de betekenis van politieke cultuur als onderwerp van historisch onderzoek (*Kleio* 3(2002) 25-29) een uitstekende inleiding op het huidige eindexamenonderwerp. Handig, want het is voor docenten en leerlingen niet altijd even gemakkelijk om de stap te maken van 'politieke geschiedenis' naar 'politieke cultuur'. Dit betekent immers, zoals Te Velde aangeeft, dat *'politiek bestudeerd wordt zoals een antropoloog een vreemde cultuur als een geheel van formele en informele regels, rituelen en praktijken onderzoekt.'*

Maar hoe waardevol deze herlezing van de geschiedenis is *'nu de stabiliteit in de politiek haar vanzelfsprekendheid verloren heeft'*, daarover laat hij terecht geen twijfel bestaan.

Niek Pas benadert de betekenis van Provo in het roerige decennium van de jaren zestig vanuit het gezichtspunt van politieke cultuur (*Kleio* 2(2001) 16-20). Zijn onderzoek naar *'Provo als stijl'* maakt duidelijk, dat de uiterlijke vorm nieuw was, maar dat ze *'zowel ideologisch als wat waardepatronen betreft'* onmiskenbaar in het verleden wortelde. Bovendien was het niet een louter Amsterdams fenomeen en behelsde Provo *'vooruitgangsgeloof én verzet tegen allerlei aspecten van de moderne tijd'*. Het *'clichébeeld van de jaren zestig als een radicale, op zichzelf staande*

James C. Kennedy

Nieuw Babylon in aanbouw
Nederland in de jaren zestig

Boom

periode' met Provo als pars pro toto heeft lang gedomineerd en de beeldvorming over de jaren vijftig en zeventig beïnvloed.

Waren de jaren vijftig de kraamkamer van de jaren zestig, zoals stofomschrijver Herman de Liagre Böhl in het interview elders in dit nummer benadrukt? Of vormden die nu juist de uitloper van de jaren vijftig? En wat zegt dit laatstgenoemde gezichtspunt dan over de betekenis van die zo 'onbekende' jaren zeventig?

In 'Kerngezond met Hollanditis. Nederland en het NAVO-dubbelbesluit, 1979-1986' (Kleio 3(2001) 2-7) nuanceert Remco van Diepen de verklaring van destijds voor de snelle en massale opkomst van de vredesbeweging, namelijk dat 'de politieke cultuur in Nederland (...) al eeuwenlang gekenmerkt [werd] door pacifistische en neutralistische sentimenten.' De Nederlanders leden aan 'Hollanditis', omdat het land 'onder invloed van de "culturele revolutie" van de jaren zestig [was] teruggevalen in vooroorlogse patronen.'

Die opvatting is vatbaar voor kritiek. Tegen het einde van de jaren zestig kwam inderdaad een einde 'aan de passieve houding van de bevolking ten aanzien van de veiligheidspolitiek'. Het aantal deelnemers aan het publieke debat groeide. Protestbewegingen en actiecomités zagen het licht. Het nieuwe denken over buitenlandse politiek (populair bij de kleine linkse partijen en de radicale vleugel van de PvdA) ten spijt, zat de Nederlandse vredesbeweging begin jaren zeventig op dood

spoor. Juist de plannen voor de introductie van de neutronenbom en het NAVO-dubbelbesluit 'verschaffen de vredesbeweging (...) de mogelijkheid de latente onrust over kernbewapening op spectaculaire wijze tot uitbarsting te brengen.'

Toch is het onjuist om de jaren tachtig als de 'era van het pacifisme' te bestempelen. De meerderheid van de bevolking, noch het politieke centrum schaarde zich achter de vredesbeweging. Het CDA, de regeringspartij die in 1985 uiteindelijk tot plaatsing van kernwapens had besloten, wist bij de verkiezingen van mei 1986 zelfs negen zetels te winnen. Het gebrek aan politiek succes leidde tot interne verdeeldheid binnen de toch al heterogene vredesbeweging. Medio jaren tachtig was Nederland weer genezen van de 'Hollandse ziekte' – en erg besmettelijk was die niet gebleken.

De jaren zeventig en tachtig zijn nog niet of nauwelijks vanuit het gezichtspunt van politieke cultuur beschreven. Van Diepens politieke geschiedenis van de opkomst en het verval van de vredesbeweging legt dan ook geen accent op de werking van massa en media, de manier waarop politici en burgers elkaar waarnamen. Wel geeft hij duidelijke kaders aan voor een dergelijk onderzoek: in een tijdperk van economische recessie en groeiende werkloosheid had het grootste deel van de bevolking kennelijk wat anders aan het hoofd dan plaatsing van nieuwe kernwapens.

Over hét thema van het laatste kwart van de twintigste eeuw: 'Nederland als multiculturele samenleving', valt eigenlijk hetzelfde te zeggen. Beleidsmakers hebben er sinds de jaren zeventig langdurig en veel over gepraat, maar pas medio jaren negentig drong het door tot een breed publiek. Aan de hand van de discussie over het Nationaal Monument Nederlands Slavernij-verleden schetst Guno Jones (Kleio 5(2001) 9-13) hoe moeizaam dat is gegaan. Onverwerkt verleden brengt immers met zich mee, dat het heden op dikwijls onnavolgbare wijze wordt geïdeologiseerd in het verleden. Hoe maak je dan nog een pijnlijk onderwerp als slavernij, dat in eeuwen maatschappelijke ontwikkeling verstrengeld is geraakt, bespreekbaar?

De constatering lijkt gerechtvaardigd, dat met de voortschrijdende multiculturalisering / multi-individualisering van de samenleving het aantal verledens toeneemt. Het gevolg is logischerwijs een navenante groei van het aantal (deels) onverwerkte verledens. Voor de geschiedenis van de Nederlandse politieke cultuur vanaf de jaren negentig wordt dat een thema in majeure!

Hans Moors en Jan van Oudheusden

VGN-reader

Bij het eindexamenonderwerp 'Nederland naar een modern industriële samenleving, 1948-1973' stelden Héléne Vossen, Marjan Schwegman en Peter Wester de artikelenbundel *Vertrouwde patronen, nieuwe dromen* samen. De drie thema's van 2003: jongeren, vrouwen, media komen hierin uitgebreid aan de orde.

Destijds werd de politieke component van deze periode node gemist. In 2003 ligt dat anders. Maar de meer maatschappelijk gerichte artikelen van het onderwerp in 1993 kunnen nog goed van pas komen.

U kunt de bundel bestellen door € 12,50 over te maken op postgiro 1354516 t.n.v. C. Bogaerts in IJsselstein.

Voor meer informatie: c.bogaerts@hccnet.nl of tel. 030-6883576.